

Пасічник О. С.

Канд. пед. наук, доцент,
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький, Україна
ORCID: 0000-0002-0665-2099

ДОСВІД КОНСТРУЮВАННЯ ЗМІСТУ НАВЧАЛЬНИХ ПРОГРАМ З ІНОЗЕМНИХ МОВ ДЛЯ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Навчальна програма є основним документом навчально-методичного забезпечення. Він визначає мету вивчення дисципліни, а також конкретизує обсяг матеріалу, який підлягає засвоєнню. Проектування програм передбачає не лише структурування її змісту за роками навчання та обґрунтування ролі її компонентів у досягненні визначених цілей. Натомість, цей документ, базуючись на здобутках методологічної науки, попри свій формальний характер, уявляє певну освітню філософську концепцію. Особливо це характерно для програм, підготовлених в останні роки.

У своєму розвитку навчальні програми пройшли довгий еволюційний шлях. Так, тривалий час (радянський період історії та перше десятиліття незалежності) зміст навчальних програм з іноземних мов в Україні уявляв перелік тем, необхідних для опрацювання, а також опис обсягу лексичного та граматичного матеріалу, яким мали оволодіти учні. Водночас, попри декларовану комунікативну мету, тогочасні програми взагалі не передбачали тих мовленнєвих функцій, заради яких учні мали оволодівати формальними лексичними та граматичними мінімумами.

Уперше суттєві зміни в сфері проектування змісту навчальних програм відбулися на початку 2000-х рр., після прийняття Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти як основного орієнтиру для оновлення змісту іншомовної освіти з метою забезпечення її компетентнісної спрямованості. У контексті нової парадигми акцентувалося, що учень мав не просто практично оволодіти іноземною мовою як засобом спілкування, але й діяти як соціальний агент, який здатен виконувати певні завдання у життєвих умовах і соціокультурному оточенні. З цією метою “Державним стандартом загальної середньої освіти” було уведене поняття “змістових ліній”: мовленнєва, мовна, соціокультурна, діяльнісна (стратегічна). Так, мовленнєва лінія забезпечувала вироблення і вдосконалення компетенцій в усіх видах мовленнєвої діяльності; мовна – засвоєння системних знань про мову як засіб вираження думок і почуттів людини та формування мовленнєвих умінь і навичок; соціокультурна – засвоєння культурних і духовних цінностей свого та інших народів, норм, які регулюють стосунки між поколіннями, статями, націями, сприяють естетичному розвитку; діяльнісна – формування загальнонавчальних умінь і навичок, опанування стратегій, що визначають мовленнєву діяльність, спрямованих передусім на вирішення навчальних завдань і

життєвих проблем. В оновленій програмі зазначені змістові лінії формували комунікативну мовленнєву, мовну, соціокультурну, діяльнісну компетенції особистості [2, с. 22–26].

На переконання вітчизняних методистів, у новій програмі укладачі програми намагалися максимально врахувати сутність концепції комунікативно-орієнтованого навчання іноземних, що зокрема проявилось в урахуванні основних сфер спілкування людей в соціумі: особистісній, публічній, освітній та професійній, яким підпорядковувалася тематика ситуативного спілкування [1, с. 110].

Суттєвою характеристикою оновленої програми було чітке визначення очікуваних результатів навчання для кожного класу з усіх видів мовленнєвої діяльності (аудіювання, читання, говоріння, аудіювання). Таким чином вчителі отримали орієнтир для планування власної діяльності та оцінювання якості навчальних досягнень учнів. Як зазначає В.Г. Редько, така технологія побудови змісту програми забезпечувала процес навчання єдиними критеріями оцінювання, якими визначався реальний рівень володіння учнями іншомовною комунікативною компетентністю, замість її підміни вторинними параметрами, наприклад, кількістю засвоєних лексичних одиниць або граматичних явищ, швидкістю читання чи написання, розгорнутістю речень в усних або писемних висловленнях тощо, як це було в програмах попередніх років [3, с. 90].

Вчоргове перегляд технології конструювання змісту навчальних програм відбувся після 2017 р. Значною мірою він був зумовлений глобальними освітніми тенденціями щодо пошуку концентрованої змістової основи для укладення змісту навчальних програм – підходу, відомого як *concept-based learning* (CBL) або так званих “великих ідей”. Суть цієї технології полягає в тому, що обсяг знань невпинно зростає, а відтак, його традиційне повідомлення у вигляді розрізнених фактів не є доцільним, оскільки такий підхід не сприяє формуванню в учнів ґрунтовної орієнтувальної бази. Відтак, окреслилася потреба систематизувати наявний обсяг знань, виокремити пріоритетні та другорядні факти і явища, а також уміння і навички, необхідні для життя в соціумі. Така систематизація передбачає формулювання загальних концепцій (великих ідей) із подальшим підпорядкуванням їм усього змісту навчання.

Однією з основоположних праць у галузі формулювання засад CBL можемо вважати дослідження Н.Л. Erickson [4]. На переконання дослідниці, програма, яка базується на тематичному підході (*topic-centered curriculum*) здебільшого передбачає запам'ятовування фактів, а орієнтована на ідеї (*idea-centered curriculum*) передбачає першочергове формування уявлень про концептуальні ідеї, їх розуміння та забезпечення можливості перенесення цих ідей між темами та предметними галузями. Навчання, орієнтоване на ідеї, не заперечує тематичного підходу, однак за кінцеву мету ставить вихід на рівень концептів та узагальнень. Самим очевидним наслідком реалізації “концептуального підходу” до конструювання змісту навчання та освітніх програм для закладів загальної середньої освіти стало виокремлення так званих наскрізних змістових ліній, кожна з яких уявляє окрему ідею

(концепцію), яка є предметом вивчення. В новій навчальній програмі було визначено такі:

- екологічна безпека і сталий розвиток;
- громадянська відповідальність;
- здоров'я і безпека;
- підприємливість та фінансова грамотність.

Виокремлюють два підходи до відбору “великих ідей” [5]. Перший підхід передбачає формулювання науковцями самих таких ідей та подальше їх наповнення предметним змістом (відповідною тематикою, мовним і мовленнєвим матеріалом). За іншого підходу відбувається аналіз та узагальнення наявного контенту (тематичного матеріалу) з метою виокремлення «великих ідей». Можемо стверджувати, що саме другий підхід є характерним для вітчизняної практики конструювання програм, оскільки оновлення їх змісту відбувалося в умовах існування усталених стандартів та було спрямоване на інтерпретацію та оптимізацію існуючого контенту (тематики, мовного та мовленнєвого матеріалу, набору компетентностей тощо) відповідно до СВЛ.

Важливо, що розглядаючи тему через призму “наскрізних ліній”, відбувається дещо більше, ніж вивчення певного набору слів та граматичних структур для опису певного фрагменту реальності. Натомість, можемо спостерігати трансформацію сприйняття того, чи іншого факту, його ролі в житті людини та суспільства. Відтак, “велика ідея” не є відповіддю на конкретне питання. Натомість, це твердження або теза певного макрорівня, рух до якої здійснюється за допомогою повідомлення учням певного обсягу фактичного матеріалу, його аналітичне переосмислення, моделювання відповідних проблемних ситуацій, наближених до умов реального життя, постановки проблемних питань. Важливо, що відповіді на ці питання здебільшого неоднозначні, оскільки передбачають урахування особистості учня, умов його проживання.

Зміст оновленої програми є значно більш складним, порівняно з її попередніми варіантами, та потребує більше часу на осмислення її вимог. Якщо педагог завдяки своїй фаховій підготовці та специфіці професії усвідомлює вимоги нової програми, не можемо стверджувати це про батьків – людей, з якими педагог має вибудувати діалог та пояснити нову освітню парадигму та очікувані результати навчальної діяльності учнів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Биркун Л. В. Від колажу до сюжету (Комунікативно орієнтований урок іноземної мови в початковій школі), *Іноземні мови в навчальних закладах*, 2003, №1, С. 110–115.
2. Книга вчителя іноземної мови : довідково–методичне видання / [упоряд. О. Я. Коваленко, І. П. Кудіна]. Харків : Торсінг Плюс, 2005. – 240 с.
3. Редько В.Г. Конструювання змісту шкільних підручників з іноземних мов: теорія і практика: монографія. К. : Педагогічна думка, 2017. – 628 с.
4. Erickson, H.L. *Concept-Based Curriculum and Instruction: Teaching Beyond the Facts*. Corwin Press, 2002.
5. VanTassel-Baska J. *Comprehensive curriculum for gifted learners*. Allyn & Bacon, 1994.